

DA BØRN VAR MEDSKYLDIGE -LOVGIVNING OG STRAFFEPRAK- SIS I BLODSKAMSSAGER FØR 1933

Af Mette Seidelin

Det 19. og 20. århundrede bød på en række reformer og tiltag, der pegede i retning af det moderne barndomssyn, som i hovedtræk handlede om at skabe "den gode barndom" for de yngste samfundsborgere. Den amerikanske sociolog Viviana Zelizer omtaler perioden som tiden, da helliggørelsen og glorificeringen af børn og barndommen vandt gehør på tværs af samfundsskel som sociale klasser og køn.¹ Med andre ord blev bestræbelserne på at skabe den gode barndom på mange måder et fælles projekt for både stat, kommuner og en lang række private borgere. Også danske forskere har påvist periodens forandrede normer omkring børn og barndom.² Filantropiske foreninger skød frem med henblik på at hjælpe de børn, man anså for at være særligt udsatte, hvilket først og fremmest gjaldt arbejderklassens unger.

Denne gruppe var flittige brugere af det offentlige rum, og til borgerskabets bekymring benyttede de sig af urbaniseringsens mange fristelser i form af tobak, alkohol, kulørte blade m.m.³ Om børne-

Denne artikel handler om en side af dansk retshistorie og barndomshistorie, der ikke er almindeligt kendt. Det er nemlig overraskende for de fleste, at Danmark helt op i det 20. århundrede rummede en lovgivning, der gjorde det muligt for domstolene at straffe børn i blodskamssager, eller for det vi i dag kalder incest.

Ph.d. studerende Mette Seidelin fortæller her om udviklingen i dansk incestlovgivning frem til 1933 og om sager fra Odense Købstad, hvor retten skulle tage stilling til, om barnet var medskyldig eller uskyldig i forbrydelsen.

ne skulle hjælpes for deres egen skyld, eller motivet snarere var at få dem væk fra borgerskabets åsyn på gader og stræder, kan uden tvivl diskuteres. Vel sagtes var der tale om en blanding af begge dele. Selvom mange af de gode idealer forblev ved snakken, blev der i praksis gennemført en række tiltag, der havde til formål at fylde barndommen med skolegang frem for arbejde og frit ophold i det offentlige rum. Staten påtog sig i langt højere grad end tidligere et ansvar for de

Yngste borgeres velbefindende.⁴ Vægerådernes oprettelse i 1905 gjorde det for første gang muligt for staten at tvangs-fjerne de såkaldte forsømte og forbryderiske børn fra hjemmet. Hermed rykkes grænsen mellem det private og offentlige ud fra den betragtning, at kunne familien ikke selv tage hånd om børnene, måtte samfundet påtage sig ansvaret.

I årene omkring år 1900 – eller ved indgangen til det den svenske reformpædagog Ellen Key kaldte for Barnets århundrede – voksede således opfattelsen af, at børn skulle beskyttes både for børnenes og samfundets skyld. Kunne de enkelte familier ikke varetage opgaven, måtte de offentlige myndigheder træde til. Så langt så godt ligner idealerne og forestillingerne om den gode barndom nutidens opfattelse. Desto mere overraskende er det at opdage, at datidens juridiske regler for børns medansvar i blodskamsager var markant anderledes end i dag.

Et blik på lovgivningen viser nemlig, at børn helt frem til 1933 kunne straffes for blodskam, såfremt de var over den kriminelle lavalder, der indtil 1905 var 10 år i Danmark, hvorefter den blev hævet til 14 år. I 1933 blev den ændret til 15 år.⁵ Det var således muligt at straffe ganske unge personer for en forbrydelse, hvor vi i dag anser dem for at være klokkeklare ofre. Hvorfor? Fordi blodskamsproblematikken befandt sig i spændingsfeltet mellem vægtige normer omkring børn, køn, magt og seksualitet.

Forbrudt sig mod Guds lov

I Ordbog over det Danske Sprog defineres blodskam som “Kønslig forbindelse mellem mand og kvinde, der er så nært beslægtede, at loven forbyder dem ægte-

skab”. I dag bruges begrebet incest langt oftere i den offentlige debat og udspringer af det latinske in (u-) og tillægsordet castus (ren), altså urene forhold.

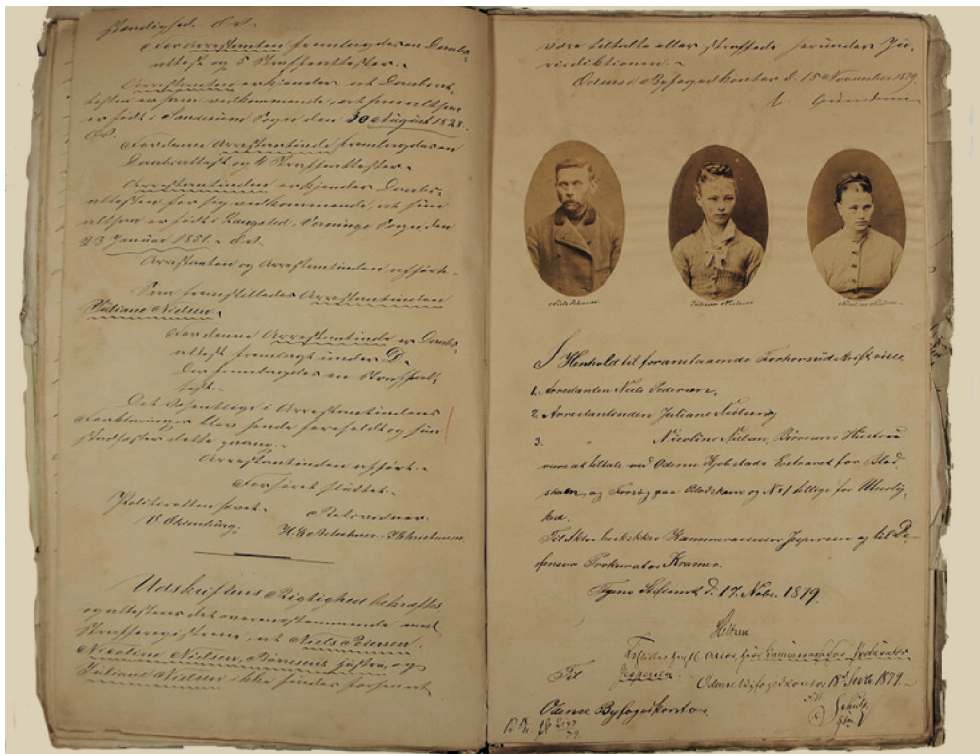
Forbuddet mod blodskam har rod i den kristne, bibelske tankegang, hvor seksualiteten kun var legitim indenfor det Guds givne ægteskab, og hvor forbuddet mod ægteskab ikke kun gjaldt for nære slægtninge endsige blodsbeslægtede, men også beslægtede i fjernere slægtsled som eksempelvis en farbrors hustru eller en hustrus søster.

I den verdslige lovgivning i Danmark ses bestemmelserne omkring blodskam første gang nedfældet i 1637 med krav om dødsstraf for de implicerede parter. Nu var korporlige straffe og livsstraf jo alt andet end en sjældenhed for mange former for forbrydelser før straffeloven af 1866. Når blodskam skulle straffes med døden, udsprang det af 3. Mosebogs bestemmelser: *“Om nogen tager en kvinde og hendes moder til med, han haver gjort en skændsel. Man skal brænde ham med ild og dem både med”*.

Loven af 1637 videreførte således det bibelske påbud og mere end det, for hvor 3. Mosebog indeholdt et forbud, der dækkede 12 kvinder, gik den verdslige lovgivning i Danmark så vidt som et forbud, der dækkede ikke mindre end 25 kvinder, hvilket var strengere end f.eks. de norske og islandske regler på samme tid.⁶

Danske Lov (1683) videreførte forbuddet mod blodskam. Det fremgår af lovens § 6-13-14:

De, som sig i de forbudne Leed imod Guds Lov, enten i Blod eller Svogerskab, forsee, straffis paa deres Liv, og derforuden, saafremt samme Blodskam er begangen baade med

I de sidste årtier af 1800-tallet var det ikke ualmindeligt med fotos af tiltalte personer i straffesager. Her ses sagen fra 1879, hvor 16-årige Juliane, 28-årige Nicoline og deres far stod anklaget for at have begået blodskam. Begge søstre endte med at blive dømt. Kilde: J.nr. N466/1879 Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn.

Fader og Søn eller baade med Moder og Daatter, eller af Fader og Daatter, eller af Søn med Moder, da skulle Kroppene, naar de halshugne ere, kastis paa én Ild og opbrændis.”

Der blev således ikke skelnet mellem den yngre eller voksne parts ansvar i blodskamsforholdet. Begge var lige skyldige, for begge havde forbrudt sig mod Guds lov.

Studier foretaget af bl.a. Mar Jónsson og Tyge Krogh viser imidlertid, at når det kom til praksis, blev forældre og børn ikke altid straffet enslydende under Danske Lov. Ser vi først på forælderparten, er der noget, der tyder på, at de typisk blev idømt dødsstraf frem til starten

af 1700-tallet, hvorefter teologer, som kongen rådførte sig med, anbefalede, at straffen mildnedes. Synspunktet faldt i tråd med oplysningstidens tanker om, at straffen skulle tjene til forbrydernes forbedring frem for hævnlysten afstraffelse. Også jurister begyndte derfor at sætte spørgsmålstegn ved det fornuftige i at kræve dødsstraf i blodskamssager bl.a. ud fra det ræsonnement, at forbrydelsen ikke udgjorde en fare for den almindelige sikkerhed i samfundet.⁷

Det kristne ortodokse synspunkt med dødsstraf blev således trængt i baggrunden i løbet af det 18. århundrede, og i stedet for at miste sin hals blev forbryderen typisk indespærret i en længere årrække. Degnen Christian Haugen var

den sidste, der blev dømt til døden for blodskam. Det var i 1738, da Christian blev fundet skyldig i at have begået blodskam med sine to steddøtre på 12 og 16 år. Han blev brændt på bålet efter først at være blevet halshugget. Døtrenes skæbne kendes ikke, men højst sandsynlig blev de idømt frihedsstraf frem for dødsstraf.⁸

Allerede under Danske Lov var strafpraksis differentieret således, at den yngre part – barnet – endte med en mildere straf end forælderparten. Det var bl.a. tilfældet i 1693, da 16-årige Karen Pouffuelsdatter tilstod over for Gissel-feld Birk at have gjort sig skyldig i blodskam med sin stedfar. Både birketinget og senere også landsretten dømte hende til halshugning, hvorefter hendes krop skulle brændes på bålet. Så galt gik det dog heldigvis ikke. Det Teologiske Fakultet anbefalede, at Karen skulle “nøjes med” at hudflettes tre gange og efterfølgende indsættes i spindehuset på livstid. Karen modtog først beskeden herom den selvsamme dag, dødsdommen skulle eksekveres.⁹

Den regulerede seksualitet

Borgernes seksuelle adfærd har igennem århundreder langt fra været et privat anliggende.¹⁰ Det var normen, at kun ægteskabet skulle danne ramme om seksualitet, og homoseksualitet og sodomi ansås derfor som værende kriminelt, alt imens prostitution var et onde, staten forsøgte om ikke at bekæmpe så i perioder at regulere. Begrundelserne for den statslige regulering og kontrol med seksualiteten – eller kjønndriften – var i anden halvdel af 1800-tallet ikke længere udtrykkeligt religiøst begrundet. Med verdsliggørelsen og videnskabernes

fremvækst blev argumenterne for seksuel afholdenhed og indskrænkning til ægteskabet først og fremmest videnskabeligt forankret. Risikoen for kønssygdomme som syfilis og gonorre var ét argument, et andet vægtigt argument var frygten for den samfundsøkonomiske byrde, uægte børn ofte forårsagede.¹¹ Myndighedernes bestræbelser på at kontrollere kjønndriften betød, at der næppe nogensinde havde været et større fokus på seksualitet end i årene omkring år 1900.¹²

Blodskam var én af mange seksuelle afvigelser, som staten forsøgte at gribe ind over for, og selvom anden del af 1800-tallet på mange måder var kendetegnet ved en stigende glorificering af børn, kom der til at gå en rum tid endnu, før staten begyndte at se anderledes på børns rolle i blodskamssager.

Forbrudt sig mod sædeligheden – Straffeloven af 1866

Almindelige borgerlig Straffelov af 10. februar 1866 trådte i kraft i juli måned samme år og afløste Danske Lovs bestemmelser inden for strafferetsområdet. Forbuddet mod blodskam findes i §161-164, hvor §161-162 omhandlede henholdsvis blodskam mellem biologiske forældre og børn og stedforældre og stedbørn. §163-164 angik blodskam mellem besvoglede og søskende, og de er ikke inkluderet i min undersøgelse, da mit primære sigte retter sig mod blodskamssager mellem forældre og børn.

Med den nye straffelov i 1866 fulgte en række forandringer i forbindelse med blodskamssager. Først og fremmest skulle blodskam (i lighed med mange andre former for forbrydelser) ikke længere straffes med døden, sådan som

*I en tid hvor fattige mennesker levede sammen på meget få kvadratmeter bolig, var børn henvist til at opholde sig mange timer i det offentlige rum. Her nogle tilfældige børn i en gade i Odense.
Foto: Odense Bys Museer.*

Danske Lov havde krævet. I stedet indeholdt §161 følgende bestemmelse:

Finder legemlig Omgang Sted mellem Slægtninge i op- og nedstigende Linie straffes Forældrene med Straf-arbejde fra 4 indtil 10 Aar, og Børnene med Forbedringshuusarbejde eller under formildende Omstændigheder med Fængsel paa Vand og Brød, ikke under 4 Gange 5 Dage.

Den laveste straf, som det biologiske barn kunne idømmes, var fire gange fem dage på vand og brød. Blev de idømt en forbedringshusstraf, lød udmålingen på minimum otte måneder og højst to år. Såfremt blodskamsforbrydelsen blev begået mellem stedforældre og stedbørn (§162), lød strafferammen på strafarbejde i op til seks år for stedfaderen eller

stedmoderen, mens stedbarnet skulle straffes med “ikke under to Maaneders simpelt Fængsel”, og højst op til 2 år. Minimumsstraffen for stedbarnet var altså højere end for det biologiske barn, hvorimod straffen for stedforælderen som udgangspunkt var lavere end for den biologiske forælder.

Baggrunden herfor fremgår ikke af loven, men har muligvis rod i det forhold, at stedbarnet formodedes at være mindre følelsesmæssigt tilknyttet stedforælderen end til en biologisk forælder. Lovgiverne kan således have tænkt, at stedbarnet burde være bedre i stand til at sige fra over for den voksne part. Når strafferammen for stedforælderen var lavere end for den biologiske forælder, kan det skyldes, at blodskammen ikke var begået med personer af samme kød og blod og dermed have reduceret for-

brydelsens alvor både ud fra et arvehygiejnisk og religiøst sigte.

Straffeloven af 1866 ændrede således ikke på, at den yngre part fortsat skulle straffes for blodskam. Til gengæld skulle de ikke længere straffes på lige fod med forælderparten. Begrundelsen herfor finder vi i udkastet til loven, hvor der står:

Man har navnlig ment, at naar utugtig Omgang finder Sted imellem Forældre eller Stifforældre (herunder også indbefattet Bedsteforældre m.m.) og Børn eller Stifbørn, maa der i reglen ansees at være en betydelig større Strafskyld paa Forældrenes end paa Børnenes Side; det Afhængighedsforhold, hvori disse sidste ofte ville staae, den Svaghed og Eftergivenhed imod Forældrenes Villie, som er en naturlig Følge deels deraf deels af deres Hengivenhed og Respekt for Forældrene, saavel som den i deres Ungdom, Uerfarenhed og Umodenhed liggende Undskyldning, der maaske faaer en større Betydning ved den dem givne slette Eksempel og en mangelfuld Opdragelse.¹³

Citatet viser, at selvom der var blik for, at forælderparten bar det største ansvar, var det ikke nok til at fritage barnet for skyld. Det er nemlig værd at hæfte sig ved, at barnet ikke fremstilledes som uskyldig i forholdet, men snarere forledt dertil gennem en mangelfuld opdragelse, hengivenhed over for den voksne og dennes "slette Eksempel" osv. Som vi senere skal se i straffesagerne, herskede der blandt de retlige aktører en overbevisning om, at barnet burde være i stand til at sige fra over for den voksne, og havde barnet ikke gjort modstand, var der grobund for at hævde, at det var medskyldigt i forholdet.

Straffepraksis i Danmark 1866-1933

Ét er lovgivning, noget andet er selve retspraksis. I min undersøgelse af straffepraksis har jeg dels gennemgået Odense Byfogeds retssager i perioden 1866-1933 og dels undersøgt tallene på landsplan. Med Danmarks Statistiks opgørelser over kriminalitet er det nemlig muligt at få et interessant overblik over antallet af domfældte, køn og alder m.m. i blodskamssager.¹⁴

Går vi lidt tilbage i tid, kan vi med de statistiske oplysninger på landsplan se, at i perioden 1841-1855 blev gennemsnitligt 3,6 personer om året dømt for blodskam. I perioden 1926-32 var tallet steget til 36,6 personer om året, altså en tidobling i forhold til ca. 90 år før. Den største stigning i antallet af domfældte finder vi i årene omkring år 1900, da gennemsnitligt 26,2 personer blev dømt pr. år, men generelt synes tallene at variere fra år til år. I alt domfældtes 1457 personer for blodskam, hvoraf ca. 2/3 vedrørte blodskam begået mellem biologiske forældre/børn og stedforældre/stedbørn. Den sidste tredjedel vedrørte blodskam mellem besvogrede og søskende. Det er som regel vanskeligt at finde de præcise forklaringer på tallenes bevægelser. Men der er ingen tvivl, at stigningen i antallet af sager hænger sammen med den øgede befolkningstilvækst i anden del af det 19. århundrede. Derudover vil jeg hævde, at både straffelovens udformning i 1866 og samtidens fokus på børns trivsel kan have medvirket til en øget opmærksomhed mod blodskam efter 1866.

Ser vi nu nærmere på de statistiske oplysninger om de domfældtes alder, kan vi se, at i perioden 1841-1905 (da den kriminelle lavalder var 10 år) var

fem af de domfældte i blodskamssager under 15 år. I 1906 blev den kriminelle lavalder hævet til 14 år, og i tiden derefter og frem til 1932 blev i alt 15 personer mellem 14 og 18 år straffet for blodskam. Det var med andre ord sjældent, at de helt unge involverede blev dømt i blodskamssager, hvilket delvist kan forklares med, at efter 1905 kom nogle af børnene under værgerådet i stedet for at modtage en egentlig dom. Det skyldes dog også, at blodskamssager typisk først blev opdaget, når børnene nåede op i de sene teenageår.

De statistiske oplysninger om de domfældtes køn viser, at færre og færre kvinder blev dømt for blodskam frem mod 1933. I den første periode, som Statistisk Tabelværk dækker, 1841-1855, var halvdelen af de domfældte kvinder (tallene dækker alle former for blodskam, dvs. §161-164). Ved århundredeskiftet udgjorde kvinder nu ca. en tredjedel af de domfældte (hvad angik §161-162, dvs. blodskam mellem forældre/stedforældre og børn/stedbørn). Tallet falder frem mod 1933, da kvinderne udgør ca. 1/5 de sidste år, inden den nye straffelov fra 1933 trådte i kraft. Hvis vi antager, at langt de fleste af kvinderne var døtre (og altså ikke mødre eller stedmødre, der havde udøvet blodskam med deres sønner eller stedsønner), viser tallene, at udviklingen gik i retning af, at færre og færre af de, vi i dag ville betegne som ofre, blev straffet i blodskamssager. Alligevel kan vi se, at det ikke var ualmindeligt, at den yngre part i forholdet blev straffet helt frem til 1933.

Statistikken kan naturligvis ikke belyse, med hvilke argumenter de retlige aktører valgte at betragte børnene som medskyldige. De kan heller ikke besvare, hvorfor nogle børn blev dømt, mens an-

*Den første halvdel af 1900-tallet patruljerede politibetjente hver dag i gaderne og fik dermed et nært kendskab til befolkningen. Det var dem, der mødte op, når børn var udsat for overgreb.
Kilde: Odense Bys Museer.*

dre blev fritaget for straf. For at få indblik i retsvæsenets behandling og praksis i forbindelse med blodskamssager vender vi blikket mod Odense Købstad.

Blodskamssager i Odense Købstad 1866-1933

Med den nye straffelov i 1866 ændredes retsbetjentens rolle sig væsentligt. Han skulle ikke længere vælge mellem en fastsat straf eller frikendelse. Fremover skulle han vurdere forbrydelsens alvor og karakter og herudfra fastsætte en passende straf. Byfogeden var således både efterforskningsleder og dommer. Med retsplejelovens indførelse i 1919 adskiltes den udøvende og dømmende magt, hvorved politi og domstol nu blev to uafhængige myndigheder.¹⁵

I praksis var det sjældent, at retsbetjenten – efter 1919 politimesteren –

stødte på blodskamsager i sit virke, men når det skete, blev sagen undersøgt med megen omhu. En gennemgang af kildemateriale fra Odense Byfogeds arkiv og senere Odense Købstads Politimesters arkiv viser, at der var 29 sager om blodskam i undersøgelsesperioden. Seks sager drejede sig om blodskam mellem besvoglede og søskende, tre sager hørte til en anden retskreds, og af de resterende sager endte kun 13 i retten. Resten blev henlagt på grund af bevisets stilling. Kendetegnende for de henlagte sager er, at forælderparten fastholdt sin uskyld gennem samtlige forhør, hvorimod forældrene i de øvrige sager altid endte med at tilstå helt eller delvist. Eftersom der sjældent var vidner til forbrydelsen, var byfogeden afhængig af en tilståelse. I modsat fald kunne sagen ende med at falde, og de mistænkte blev løsladt.¹⁶

Den voksne part var mænd – på nær én enkelt undtagelse, hvor en stedmor, Anna Petra, i 1895 blev tiltalt og straffet for blodskam med sine to stedsønner.¹⁷ Den yngre part var på nær de to førnævnte stedsønner alle døtre eller steddøtre, hvoraf hovedparten var fyldt 16 år. Kønsfordelingen vidner om, at det typisk var blodskam mellem far/datter eller stedfar/steddatter, der blev opdaget. Ikke fordi sønner ikke blev udsat for seksuelle overgreb, men fordi omgivelserne havde et langt større fokus på pigernes seksualitet.¹⁸ Sandsynligheden for at opdage blodskam mellem fædre og døtre var desuden så meget desto større alene af den grund, at pigerne ikke sjældent blev gravide.

Dermed begyndte snakken og sladderens at sprede sig, og på den måde fik politiet kendskab til flere af de af sager, vi nu skal se nærmere på.

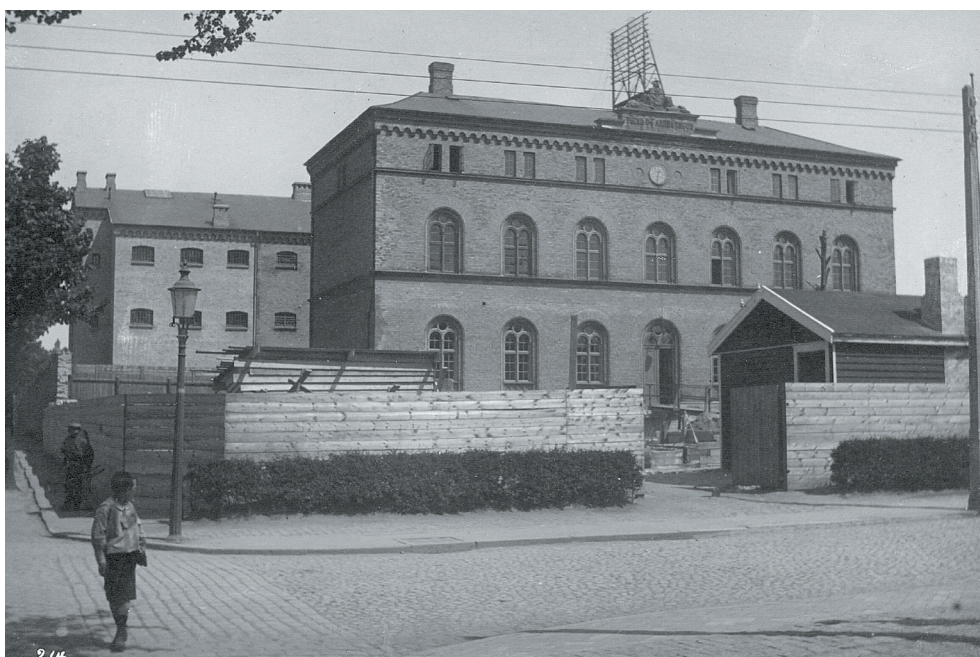
Rygter og anmeldelser

En sommerdag i 1892 modtog politiet anmeldelse om, at arbejdsmand Christen T. A. Christensen var uterlig over for sin 8-årige datter Sara. Anmelderen ønskede at være anonym, men når man begynder at læse sagens akter, tegner der sig et billede af, hvem anmelderen var. Christen havde nemlig en husholderske ved navn Sofie Hansen, der havde tjent hos familien (der også bestod af den 16-årige steddatter Marie Hansine), siden hustruens død året før. Sofie havde imidlertid hørt rygter i byen om, at Christen tidligere var straffet for uterlighed, *“...ligesom hun ogsaa selv havde faaet Mistanke om, at Arsts [arrestanten, red.] Forhold overfor den lille Pige ikke var, som det burde være”*.¹⁹

Det var rigtigt nok, at Christen fem år tidligere var idømt to gange fem dage i fængslet, fordi han havde blottet sig for kvinder i Kongens Have. Rygterne herom fik Sofie til at opsøge Christens brors kone og steddatteren med sin mistanke. Da sidstnævnte spurgte Sara om dennes forhold til faderen, blev mistanken bekræftet, og kort efter forlod Sofie pladsen som husholderske for familien. To dage senere modtog politiet så anmeldelsen, som Sofie formentligt har stået bag. Sagen (der i øvrigt endte med, at Christen blev idømt to år i forbedringshuset, mens steddatteren, som det viste sig, at Christen også havde forgrebet sig på, ikke blev tiltalt) skal illustrere, at anmelderne typisk havde et meget nært kendskab til familien.

Det samme var tilfældet i 1915, da sagen ganske vist startede på en lidt spøjst måde for politiet. I november måned blev politiet nemlig tilkaldt til et såkaldt husspektakel, da maler Nielsen

Børn og voksne under anklage blev fremstillet i domhuset. Her ses Odense Domhus med fængselsbygningen liggende bag ved. Også børn har siddet fængslet her! Bygningen var under ombygning i 1919.
Kilde: Odense Bys Museer

forsøgte at trænge ind i lejligheden til sin fraseparerede hustru. Da politiet ankom, var maler Nielsen dog forsvundet, men i samme opgang boede en fraskilt kvinde ved navn Marie Nielsen, der havde et indgående kendskab til opgængens beboere. Marie benyttede lejligheden til at fortælle politiet om det, hun havde været vidne til kort tid forinden. I opgangen boede nemlig den 20-årige Martha, og Marie kunne fortælle, at søndag d. 31. oktober havde Martha fået besøg af en ældre mand, som Marie efterfølgende havde fundet ud af var Mads Jacobsen, Marthas far. Marie havde fulgt besøget meget nøje. Helt konkret havde hun sammen med snedker Rasmus Boris luret ind til Marthas lejlighed gennem en sprække i døren.

Herfra kunne de se hele Marthas værelse med undtagelse af sengen. Begge kunne således fortælle, at Martha og

hendes gæst havde drukket spiritus, hvorefter de blev "sjofle". Ved 16-tiden blev der ro i værelset, og nu kunne hverken Marie eller Boris se Martha og hendes besøgende. De var imidlertid ikke i tvivl om, at Martha og gæsten plejede legemlig omgang, som det hed, i Marthas seng. Efterfølgende fandt Marie ud af, at gæsten var Marthas far, og hun betroede sig derfor nu til politiet.

I afhøringsrapporten kan vi læse, at Martha og hendes far var lige gode om det ifølge snedkeren, men ifølge Marie var Martha den mest initiativrige, ja Marie gik endda så langt som til at hævde, at hun "...maa fastholde, at det var Arrestantinden [Martha, red.], der optraadte som den æggende og hidsende og i det hele taget optraadte paa en saa udfordrende og sjofel Maade, som Komparentinden [vidnet, dvs. Marie, red.] aldrig før havde set hos en Kvin-

Fra Hansine Rasmussen var 13 år, forgreb hendes stedfader sig på hende og hendes yngre brødre. 17 år gammel idømtes hun fængsel på almindelig kost. Hun sad i 134 dage. De mindre brødre slap for tiltale, og stedfaderen fik 5 års forbedringshus.

Kilde: Odensebilleder, Møntergården.

de.... Det var Arrestantinden, der forførte ham”. Marie var overbevist om, at hvis Mads Jacobsen havde været ædru, havde han nok ikke handlet, som han gjorde. Sympatien var således på faderens side, ikke på Marthas. Marie vidste imidlertid ikke, at det bestemt ikke var første gang, at Martha havde været sammen med sin far. Mads Jacobsen havde nemlig forgrebet sig på datteren, fra hun var 11 til hun var 16 år, og han var netop blevet løsladt, da han opsøgte Martha.²⁰ Sagen (der endte med, at Martha og hendes far blev idømt henholdsvis otte måneder i forbedringshuset og tre år i tugthuset) er et eksempel på, at det var personer i nærmiljøet, der anmeldte

blodskam, ikke lærerne, børnene selv eller mødrene.

Marthas sag er også et eksempel på, at omgivelserne langtfra altid havde forståelse for den yngre parts situation – endsige for kompleksiteten i forælder-barn relationen. Indimellem får man en fornemmelse af, at anmelderne henvendte sig til myndighederne, fordi de var forarget over blodskamsforholdet på samfundets eller sædelighedens vegne og ikke af bekymring for barnets situation. Sagen med Martha understøtter det, flere kønsforskere har påvist: at kvinders seksualitet og adfærd var underlagt strenge normer, hvorimod mænds seksualitet i langt højere grad blev undskyldt med deres manglende evne til at kontrollere deres drifter. Det var også rettens konklusion i sagen mod Jacob Rasmussen i 1901, da det fremgår af dommen, at *“Arrestanten er en meget sanselig Natur og hans Hustru har paa Grund af Svaghed ikke altid kunnet tilstaa ham Samleje i det Omfang han ønskede...”*²¹

Blodskam – et arbejderklassefænomen?

Samtlige af de anmeldte i Odense Købstad tilhørte arbejderklassen. De fleste fædre var arbejdsmænd, mens børnene typisk tjente som tyende. I samtiden blev blodskam da også ofte reduceret til et arbejderklassefænomen. Den socialdemokratiske justitsminister K.K. Steincke udtalte i midten af 1920'erne, at *“blodskam skyldes i almindelighed særlig dårlige økonomiske forhold, særlig boforhold, eller særlige forhold på landet på ensomt beliggende steder.”*²²

I de enkelte retssager møder vi lig-

nende forklaringer, hvor blodskammen begrundedes med trange boliger, der betød, at forældre og børn på upassende vis var nødsaget til at sove i samme rum eller i samme seng. Blodskam kunne altså løses ved en forbedring af de sociale forhold og en højnelse af arbejderklassens vilkår.

I dag ved vi, at blodskam findes i alle sociale lag. Når man dengang anså det for at være et arbejderklassefænomen, og hovedparten af de anmeldte tilhørte denne socialklasse, hang det sammen med familiernes synlighed, fordi de på en lang række andre områder forbrød sig mod samfundets normer. Flere af fædrene var alene om at tage vare på familien, fordi hustruen var død, og mange af dem var ofte berusede. Familier i opløsning enten på grund af druk, hustruens død, arbejdsløshed, og børn der ikke passede deres skolegang m.m. var således synlige i nærmiljøet på en negativ måde i modsætning til over- og middelklassen, der boede mindre trangt, og hvor naboer som Marie Nielsen ikke havde mulighed for at følge med gennem en sprække i døren.

“Tilstaaet sig skyldig i Blodskam” – Afhøring og indespærring

Når politiet modtog anmeldelse om blodskam, opsøgte de samme dag barnet med henblik på at finde ud af, om der var hold i mistanken. Børnene blev først og fremmest udspurgt om overgrebenes begyndelse og karakter. Væsentlige elementer, eftersom blodskam begået med et barn under 12 år var en skærpene omstændighed for forælderparten.

Når politiassistenten udspurgte om forholdets karakter, handlede det om at finde ud af, hvorvidt forholdet var fuld-

byrdet, dvs. om egentligt samleje havde fundet sted, eller om der var tale om uterlighed, hvilket blev straffet mildere end førstnævnte. Derudover var det vigtigt at få belyst, om faderen havde anvendt vold eller trusler – og endelig skulle afhøringen belyse, om barnet havde gjort modstand og i så fald præcist, hvordan denne modstand havde givet sig udslag. De mange elementer i afhøringen skulle tilsammen gøre byfogeden i stand til at udmåle en passende straf i forhold til forbrydelsens omfang.

I de fleste tilfælde erkendte døtrene forholdet til fædrene forholdsvis tidligt i den indledende afhøring. Allerede her får vi et nærmere indblik i, hvordan døtrene oplevede forholdene, omend det er på baggrund af politiassistenternes spørgsmål og på ingen måde i en fri og utvungen situation. 16-årige Juliane Nielsen blev afhørt på sygehuset i 1879, hvor hun var indlagt med syfilis. Politiet blev tilkaldt for at finde ud af, hvem der havde smittet hende med kønssygdommen, så smittespredningen kunne standses.

Da ingen af de to mænd, som Juliane opgav at have plejet legemlig omgang med, blev konstateret smittet, udspurgte politiassistenten Juliane om hendes forhold til faderen Niels. Juliane begyndte at græde og fortalte, at hun havde været sammen med faderen. Forholdet var begyndt året før under et besøg hos den 28-årige søster Noline i København og fortsat i tiden derefter. Juliane havde den første gang i København sagt “*Du maa ikke*” til faderen, men hun havde ikke skreget af frygt for, at søsteren og dennes mand hørte, hvad der skete.²³

Julianes beretning var bestemt ikke atypisk. Et gennemgående træk i døtrenes forklaringer var, at de sjældent hav-

*Fra Odense Politis optagelser af »mistænkelige personer 1867-78« ses den 25-årige slagtersvend Edvard Julius Hansen. Overgrebet på en 4-årig pige forsvarerede han med, at det var for at kurere sin »dryppert«. På trods af at pigen var blevet smittet, anmodede både hans mester og pigens far retten om at vise mildhed mod Edv. Hansen for hans ungdoms og afholdtheds skyld!
Kilde: Odensebilleder, Møntergården.*

de gjort fysisk modstand mod forælderparten, og som regel begrundede de det med, at de følte skam, samt at det jo var deres far. I stedet havde de benyttet sig af andre strategier for at undgå fædrenes tilnærmelser. For eksempel havde 16-årige Marie Hansine lagt sig tæt op ad sin lillesøster i håb om at slippe for stedfaderens berøringer, men uden held.²⁴

Efter den indledende afhøring af den yngre part blev forælderparten på tilsvarende vis opsøgt og afhørt. I modsætning til de fleste døtre, nægtede fædrene sig

ofte skyldige i forbrydelsen. Langt de fleste afviste anklagerne, og ikke sjældent forsøgte de at så tvivl om døtrenes eller steddøtrenes moral og dermed troværdighed. Det var blandt andet tilfældet i 1882, da Chresten Hansen afviste steddatteren Angelicas forklaring om blodskam og kaldte hende "løgnagtig". Da politiassistenten viste ham lægeattesten, der beskrev, hvorledes den gynækologiske undersøgelse af Angelica havde påvist tydelige tegn på fuldbyrdet samleje, hævdede Chresten, at Angelica havde været sammen med andre mandfolk.²⁵ Også Mads Jacobsen afviste Marthas tilståelse, som "...Usandhed fra Ende til anden".²⁶

Straffepraksis i Odense Købstad 1866-1933

Det er nok ikke så overraskende, at samtlige fædre og stedfædre arresteredes umiddelbart efter den indledende afhøring. Til gengæld er det interessant, at i otte ud af de 11 sager om blodskam (§161-162), hvor barnet var over den kriminelle lavalder, blev den yngre part også arresteret og tiltalt.

De 11 sager omhandlede i alt 13 piger og to drenge, hvoraf tre af døtrene aldrig blev tiltalt eller arresteret under retssagen, og en enkelt datter kom under værgerådet i stedet for en egentlig straf.²⁷ De resterende otte piger blev dømt for blodskam. Med de mange domfældte afviger Odense Købstad i forhold til landsgenomsnittet jf. Danmarks Statistik. Det kan skyldes, at alderen for de anmeldte piger var ganske høj i Odense, for som statistikken på landsplan viser, var det typisk de lidt ældre døtre, der blev dømt.

Samtlige af de tiltalte fædre blev

dømt for forbrydelsen. Niels Petersen, der havde forgrebet sig på Juliane og hendes søster Nicoline, blev i 1879 idømt den strengeste straf gennem undersøgelsesperioden med otte år i tugthuset. Han blev kendt skyldig i blodskam med sine to døtre, samt uterlighed over for en tredje datter, der nogle år forinden havde begået selvmord. Man mente, hun havde valgt livet fra af skam over at være gravid. Den mildeste dom modtog Jens Chr. Jensen i 1927 med en dom på 120 dages betinget fængsel for uterlighed.²⁸ I de øvrige sager fra Odense Købstad varierede straffene mellem to og seks år i tugt- eller forbedringshuset.

Ser vi på strafudmålingerne i forbindelse med den yngre part, er der ikke meget, der tyder på, at dommerne trods alt havde en vis forståelse for døtrenes vanskelige situation – for døtrene blev ikke ligefrem dømt særlig mildt. Den laveste straf modtog 16-årige Hansine i 1869 med to måneders simpelt fængsel, hvilket hang sammen med, at forholdet ikke var fuldbyrdet, men i stedet omhandlede uterlighed.

Ti år senere blev Niels' døtre Juliane og Nicoline idømt henholdsvis otte måneder og to år i forbedringshuset. Nicoline modtog således den hårdeste dom i hele undersøgelsesperioden. I de øvrige sager blev døtrene typisk idømt forbedringshusarbejde imellem otte måneder og et år. Anderledes ser det ud, når vi kigger på sagerne med de to stedsønner Ludvig og Carl Christian fra 1895. Ifølge lovgivningen kunne stedbørn under formildende omstændigheder straffes med ikke under to måneders fængsel. Ludvig og Carl Christian blev imidlertid kun straffet med fængsel på vand og brød i henholdsvis 15 og 20 dage.

Den lave straf skyldtes ikke, at for-

holdet til stedmoderen ikke var fuldbyrdet. I stedet synes den lave straf at antyde (selvom det naturligvis er vanskeligt at konkludere noget på baggrund af en enkelt sag), at dommeren betragtede sønnernes forbrydelse med væsentlig mindre alvor, end når det gjaldt døtrene. Som vi nu skal se, var døtrene nemlig særlig sårbare i retssystemet, fordi de havde vist tegn på usædelighed enten før eller efter forholdet til deres fædre.

De medskyldige døtre

Når vi sammenligner de døtre, der blev dømt for blodskam, med de, der ikke blev, skyldes det ikke, at sidstnævnte gruppe havde været udsat for mere vold eller tvang end de andre døtre. Men de to grupper – de medskyldige og ofrene – adskilte sig på ét væsentligt punkt fra hinanden: de dømte døtre havde alle forbrudt sig mod de kvindelige kardinaldyder, og frem for alt den vigtigste dyd, nemlig seksuel passivitet, der stod særlig stærkt gennem hele undersøgelsesperioden.

I sagen mod Juliane og Nicoline konstaterede byfogeden, at såfremt Juliane virkeligt havde ønsket det, kunne hun have unddraget sig faderens “... *utugtige Adfærd, og da hun saaledes frivilligt har hengivet sig til ham, kan hun ikke undgaa Straf*”.²⁹

Byfogedens konklusion hang sammen med den videre bedømmelse af Julianes karakter og adfærd. I dommens præmisser kan vi læse, at hun havde haft samleje med “*flere*” mænd, til trods for at hun under det indledende forhold havde oplyst, at det drejede sig om to mænd: hendes kæreste og arbejdsgiver. Det sidste forhold blev end ikke problematiseret, selvom magtbalancen var no-

get skæv. Arbejdsgiveren oplyste i øvrigt til retten, at han kun havde "beagramset" Juliane, fordi han vidste, at hun var "løsagtig". Julianes sag blev ikke styrket af vidneafhøringerne, da arbejdsgiverens hustru og kolleger omtalte hende som en "*...lidelig Tøs, som gav sig af med Enhver som havde lyst dertil*".³⁰

Storesøsteren Nicoline karakteriseredes som værende sløv i sædelig henseende, og byfogeden lagde vægt på, at hendes første ægteskab blev opløst, fordi Nicoline havde begået hor.

Også i sagen fra 1901 havde datteren Christine vist seksuel interesse. Byfogeden noterede således, at hun "*...allerede 17 Aar gammel har født et Barn...*" samt at hun havde klædt sig af helt ugenert i samme rum som hendes far. Af dommens præmisser fremgår det, at hun boede hos sin far, da blodskamsforholdet indledtes. Byfogeden noterede, at faderen havde truet med at smide hende og hendes barn ud, hvis ikke hun føjede ham, men tilføjede, at "*... hun erkender at han ikke har brugt Vold mod hende og at hun ikke har sat sig til Modværge i nogen væsentlig Grad*".

Christine blev idømt simpelt fængsel i 120 dage.³¹ Den forholdsvis lave straf hang sammen med, at hun stadig gav bryst til sit barn.

Fællesnævneren for de domfældte kvinder var deres seksuelle erfaring: de havde været sammen med andre mænd og ifølge deres omgivelser vist interesse for mandspersoner. Når deres vandel havde betydning i straffesagerne, skyldes det, at kvinders ære og troværdighed blev koblet til deres seksualitet. De såkaldte letlevende pigers troværdighed var lav i modsætning til de asekuelle kvinder, og deres forklaringer over for retten var ikke lige så vægtige og trovær-

dige som de mere dydige af slagsen. I retssager som blodskam var de derfor sårbare og havde større risiko for at blive dømt større straffe end de mindre erfarne døtre.

"Ærlig og sandfærdig og fuldt ud sædelig" – De uskyldige ofre

Modstykket til de ovenfor beskrevne er de tre døtre Angelica (1882), Marie Hansine (1892) og Anna (1927), der hverken blev arresteret eller dømt for blodskam. De tre kvinder var ikke yngre end de domfældte døtre. Deres sager var heller ikke mere voldsomme, således at det kan forklare, hvorfor retten valgte at have sympati med deres oplevelser. Forskellen lå i stedet i, at de blev betragtet som ærbare piger, der havde en god moral.

Når man læser akterne i Angelicas sag, får man som læser meget hurtigt fornemmelsen af, at politiet anså hende for at være uskyldig i forholdet. I rapporten af 22. april 1882 sammenfattede politiassistenten Angelicas oplevelser således: "*Uagtet Komptd. [vidnet, red.] med Haardnakkethed søgte at værgе sig imod hans Bestræbelser, maatte hun på Grund af, at kræfterne svigtede hende omsider give efter.*"³²

Hendes uskyld cementeres yderligere under afhøringen af stedfaderen, hvor byfogeden noterede følgende: "*...det er ham [stedfaderen, red.] der har forledt det umyndige Barn til at hengive sig til den utugtige behandling, hvad utvivlsomt ikke vilde være faldet Barnet ind, naar han ikke havde forlokket hende*".

Det er sjældent, at ordet barn benyttes i retssagerne, og det skyldes som sagt ikke, at Angelica var yngre end de andre piger. Faktisk var hun 16 år som eksem-

pelvis Juliane, der blev straffet med otte måneder i forbedringshuset tre år tidligere. Angelica adskilte sig imidlertid ved, at hun fik et godt skudsmål af sine omgivelser, der beskrev hende som en troværdig pige, der var offer for en fortrukket, arbejdssky stedfar. På intet tidspunkt betvivledes hendes moral eller sædelighed, hvilket selveste præsten bekræftede.

De to andre døtre, der undgik at blive tiltalt, blev beskrevet på samme positive måde som Angelica. Annas tidligere arbejdsgiver, frøken Kirsten Mortensen, oplyste, at Anna både var *“ærlig og sandfærdig og fuldt ud sædelig”*. En anden arbejdsgiver, Marie Rørby, betegnede også Anna som en god og rar pige, der var *“uberørt”*. Og dette var Rørby helt sikker på, for Anne *“...gik aldrig ud med Mandfolk og røbede, naar Kompind [vidnet dvs. Rørby, red.] af og til fremkom med Advarsler i saa Henseende, Uvidenhed om saadant”*.³³ Udtalelserne viser, at kvinders sædelighed ikke kun optog myndighederne, men også omgivelserne, dvs. naboer, familie og arbejdsgivere.

De tre piger levede op til samfundets normer om de kvindelige dyder: de var flittige, omgængelige og frem for alt ikke seksuelt aktive. Deres troværdighed var derfor intakt, hvilket betød, at retten troede på deres forklaring og ikke betragtede dem som medskyldige, men derimod som ofre. Og ser vi på statistikken på landsplan, blev flere og flere kvinder med tiden behandlet som ofre, men som retssagerne fra Odense Købstad viser, var der endnu helt frem til lovændringen i 1933 døtre, der blev straffet for blodskam.

Den moderne barndom og glorificering af børn var således længe om at

I sagen mod Christen Hansen Koch fra 1882 blev dennes 16-årige steddatter Angelica ikke tiltalt for blodskam. Både omgivelserne og politiet opfattede hende som offer for en amoralsk stedfar. Kilde: J.nr N42/1883, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn.

finde vej ind i de danske retssale. Normerne omkring køn og seksualitet vejede nemlig så tungt og var så forankret, at forestillingen om barnets uskyld i blodskamsforholdet var længe om at rodfæste sig blandt lovgiverne og i retssystemet – og netop derfor var de såkaldte usædelige døtre særlig sårbare i retsvæsenet, selvom deres opvækst og familierelation langt fra levede op til samtidens idealer om den gode barndom.

Noter

- 1 Viviana Zelizer: *Pricing the Priceless Child. The Changing Social Value of Children*, 1985
- 2 Her skal især fremhæves: Ning de Coninck-Smith: *For barnets skyld. Byen, skolen og barndommen*, 2000 . Anne Løkke: *Vildfarende børn – om forsømte og kriminelle børn mellem filantropi og stat 1880-1920*, 1990
- 3 Ning de Coninck-Smith: *Danger is looming here. Moral panic & urban Children 's and*

- youth culture, Denmark 1890-1914, 2000
- 4 Ning de Coninck-Smith: *For barnets skyld. Byen, skolen og barndommen*, 2000 s. 92-108
  - 5 Beth Grothe Nielsen har i sit værk fra 2001, *Straffesystemet i børneperspektiv. Seksuelle overgreb mod børn i familien*, givet en udførlig beskrivelse af lovgivningen omkring blodskam.
  - 6 Ibid samt Mar Jónsson: "Guds orden og døden. Danske teologer og blodskam 1680-1770", in: *Kirkehistoriske samlinger*, 2003
  - 7 Peter Scharff Smith: "For fangens elementaire opdragelse. Rationalitet, religion og modernitet set i lyset af den moderne fængselsvæsens gennembrud", in: *Historisk Tidsskrift 101*, 2001 s. 346-355.
  - 8 Tyge Krogh: "Oplysningstiden og det magiske. Henrettelser og korporlige straffe i 1700-tallets første halvdel" København 2000 s. 173-174
  - 9 Ibid
  - 10 Se bl.a. Nina Javette Koefoeds afhandling "Besovede kvindfolk og ukærlige barnefædre. Køn, ret og sædelighed i 1700-tallets Danmark", 2008
  - 11 Nina Javette Koefoed: "Synd og forsørgelse. Seksualitet udenfor ægteskab i Danmark 1700-1850", in: *Den jyske Historiker*, nr. 98-99, 2002 side 46. Jens Chr. Manniche, "Artikler for Herrer. Sædelighed, prævention og sundhed i 1800-tallet", in: *Den jyske Historiker* nr. 48, 1988 s. 70-72
  - 12 Morten Thing: *Pornografiens Historie I Danmark*, 1999, s. 28-30. Åsa Bergenheim: *Barnet, libido och samhället. Om den svenske diskursen kring barns sexualitet 1930-1960*, 1994, s. 33
  - 13 Udkast til Straffelov for Kongeriget Danmark, s. 196
  - 14 For de præcise henvisninger til Statistisk Tabelværk henvises til forfatterens specialeafhandling: "Da børn var medskyldige. Blodskam i krydsfeltet mellem lovgivning, retspraksis og seksuelle overgreb i Danmark 1866-1933", upubliceret speciale, 2006.
  - 15 I det følgende anvendes begrebet byfoged for læsevenighedens skyld vel vidende, at efter 1919 var der tale om henholdsvis politimester og dommer.
  - 16 Der henvises til forfatterens upublicerede speciale for en oversigt over samtlige blodskamssager i Odense Købstad. I det følgende angives kun journalnumre for de sager, der belyses.
  - 17 J.nr. N151/1895, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 18 Peter Holloran: *Bostons Wayward Children. Social Services for Homeless Children 1830-1930*, 1989
  - 19 J.nr. N337/1892, Odense Amts arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 20 J.nr. N16/1916, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 21 J.nr. 652/1901 i domprotokol 1898-1902, s. 262, Odense Byfogeds arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 22 Beth Grothe Nielsen: *Straffesystemet i børneperspektiv. Seksuelle overgreb mod børn i familien*, 2001, s. 34
  - 23 J.nr. 466/1879, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 24 J.nr. N337/1892, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 25 J. nr. N42/1883, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 26 J. nr N16/1916, Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 27 Det var 16-årige Astrid, der i 1926 kom under værgerådet. J.nr. 134-136, Odense Købstads Politimesters Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 28 J.nr. 243/1927, Odense Købstads Politimesters Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 29 J.nr N466/1879
  - 30 J. nr. N/466/1879, rapport d. 1.10.1879 Odense Amts Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 31 J.nr. 652/1901, politiprotokol 1901, Odense Byfogeds Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 32 J.nr. N42/1883, Odense Byfogeds Arkiv, Landsarkivet for Fyn
  - 33 J.nr. 353/1927. Citaterne stammer fra rapport d. 21.09.1927, Odense Købstads Politimesters Arkiv, Landsarkivet for Fyn.